

۲۲۷۲۱
۱۴۰۰/۱۱/۹

حقوق مشارکت مدنی

www.ketab.ir
دکتر محمد اسحاقی

عضویت علمی دانشگاه تهران

دانشگاه
داد

سرشناسه	: اسحاقی، محمد، ۱۳۴۴ -
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	: حقوق مشارکت مدنی / محمد اسحاقی.
مشخصات نشر	: تهران: دادگستر، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۲۸۲-۲۱۷-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۴۳ - ۲۵۱.
موضوع	: عقود مشارکتی - ایران Joint and several contracts - Iran عقود و ایقاعات (فقه) - ایران Contracts (Islamic law) - Iran بانک و بانکداری (فقه) - ایران Banking law (Islamic law) - Iran بانک و بانکداری -- جنبه‌های مذهبی - اسلام Banks and banking -- Religious aspects - Islam
رده بندی کنگره	: ۵/۸۱۳KMH
رده بندی دیویی	: ۵۵/۳۴۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۷۰۸۸۲۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیپا

حقوق مشارکت مدنی

دکتر محمد اسحاقی

عضو هیات علمی دانشگاه تهران

ناشر: انتشارات دادگستر

چاپ اول: بهمن ۱۴۰۰

شمار: ۱۰۰ نسخه

قیمت: ۹۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۸۲-۲۱۷-۸

همه‌ی حقوق چاپ و نشر این اثر برای نشر دادگستر محفوظ است. تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، از جمله: فتوکپی، الکترونیکی، ضبط و ذخیره در سیستم‌های بازیابی و پخش بدون دریافت مجوز کتبی و قبلی از ناشر ممنوع است. این اثر تحت حمایت «قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران» قرار دارد.

دفتر مرکزی انتشارات: تهران، میدان حضرت ولی عصر(عج)، بلوار کشاورز،

ابتدای خیابان فلسطین، کوچه شهید ذاکری، پلاک ۶، واحد یک

تلفن ۸۸۹۰۴۴۶۵ - ۸۸۹۰۵۴۶۰ فکس ۸۸۹۱۰۳۳۳

کدپستی: ۱۴۱۶۷۵۳۶۸۱

آدرس سایت: www.dadgostarpub.ir

فهرست مطالب

پیش‌گفتار ۱۵

فصل نخست

تعریف شرکت و حکم آن

گفتار نخست: تعریف شرکت ۲۱

۱- شرکت در لغت ۲۱

۲- تعریف شرکت به مفهوم عام کلمه (شرکت غیرعقدی) ۲۲

۳- تعریف شرکت به مفهوم اخص کلمه (شرکت عقدی) ۲۲

۴- شرکت در فقه ۲۳

۵- ارکان تعریف شرکت به مفهوم وسیع کلمه ۲۴

۶- بررسی و نقد تعریف فوق ۲۵

۷- شرکت عقدی ۲۸

۸- فرق شرکت حاصل از عقد با شرکت عقدی ۲۹

۹- مقتضای ذات و اطلاق عقد شرکت ۳۰

۱۰- مترادف شرکت مدنی با شرکت عقدی ۳۱

۱۱- فرق عقد شرکت با عقود دیگر ۳۲

۱۲- اشتباه عقد شرکت با عقود دیگر ۳۴

گفتار دوم: شخصیت حقوقی و شرکت ۳۵

۱۳- شخصیت حقوقی شرکت ۳۵

۱۴- شخص حقیقی، شخص حقوقی ۳۶

۱۵- تعریف شخصیت حقوقی و آثار آن ۳۷

۱۶- شخصیت حقوقی در اسلام ۳۸

۱۷- شخصیت حقوقی شرکت مدنی در حقوق و قوانین ایران ۳۸

۱۸- شخصیت حقوقی شرکت مدنی در نظام‌های حقوقی بعضی از کشورهای جهان ۴۱

۱۹- حقیقت شرکت از جنبه حقوقی ۴۲

- ۲۰- حقوق تطبیقی: شرکت عقدی در قوانین برخی از کشورها..... ۴۳
- گفتار سوم- مشروعیت شرکت و حکم شرعی آن..... ۴۴
- ۲۱- مشروعیت شرکت..... ۴۴
- ۲۲- حکم شرعی شرکت..... ۴۶

فصل دوم

ارکان عقد شرکت

- ۲۳- مقدمه..... ۴۷
- گفتار نخست: متعاقدين و شرایط آنها (رکن نخست)..... ۴۸
- ۲۴- اهلیت..... ۴۸
- ۲۵- انواع اهلیت..... ۴۹
- ۲۶- اعتبار بلوغ، عقل و رشد در متعاقدين..... ۵۱
- ۲۷- تراضی بین متعاقدين بر عقد شرکت..... ۵۳
- ۲۸- شروط تراضی..... ۵۳
- ۲۹- الف- شروط انعقاد در تراضی..... ۵۳
- ۳۰- اول: موضوع..... ۵۳
- ۳۱- دوم: تراضی از نظر شکلی..... ۵۴
- ۳۲- کتابت شرکت در فقه امامیه و کیفیت آن..... ۵۵
- ۳۳- کتابت شرکت در فقه عامه و کیفیت آن..... ۵۶
- ۳۴- ب: شرط صحت تراضی و عیوب رضا..... ۵۷
- ۳۵- اشتباه..... ۵۷
- ۳۶- تدلیس..... ۵۹
- ۳۷- فرق تدلیس و اشتباه..... ۶۰
- ۳۸- اکراه..... ۶۰
- ۳۹- غبن..... ۶۱
- ۴۰- حجر..... ۶۱
- ۴۱- اشتراط اتحاد در ذین و عدم آن (مشارکت ذمی)..... ۶۲
- ۴۲- استدلال بر کراهیت معامله با کفار..... ۶۲
- ۴۳- کراهت مشارکت ذمی در روایات..... ۶۳

- ۴۴- شرط اتحاد در دین در دیگر مذاهب اسلامی..... ۶۴
- گفتار دوم: صیغه (رکن دوم)..... ۶۴
- ۴۵- صیغه (معنای ایجاب و قبول در فقه اسلامی)..... ۶۴
- ۴۶- معاطات در شرکت..... ۶۶
- گفتار سوم: موضوع شرکت (رکن سوم)..... ۶۷
- ۴۷- موضوع شرکت (مال الشریکه)..... ۶۷
- ۴۸- مال و حقیقت آن..... ۶۷
- ۴۹- نسبت بین مال و ملک..... ۶۷
- ۵۰- اقسام مال الشریکه..... ۶۸
- ۵۱- تقسیم مال الشریکه به اعتبار نوع آورده..... ۶۹
- ۵۲- مبنای فقهی آورده‌های نقدی و غیرنقدی (اثمان و عروض)..... ۷۰
- ۵۳- حصه شریک در رأس المال..... ۷۲
- ۵۴- تقویم حصص..... ۷۳
- ۵۵- میزان مشارکت..... ۷۳
- ۵۶- شرایط عمومی و اختصاصی موضوع شرکت (مال الشریکه)..... ۷۳
- ۵۷- ارکان عقد شرکت در فقه عامه..... ۷۴
- ۵۸- ایجاب و قبول در فقه عامه..... ۷۴
- ۵۹- نوع شرکت در فقه عامه..... ۷۴
- گفتار چهارم: جنبه حقوقی ارکان عقد شرکت..... ۷۵
- ۶۰- شرایط صحت معامله..... ۷۶
- ۶۱- جنبه حقوقی صیغه..... ۷۶
- ۶۲- متعاقدين و شرایط آنها از نظر حقوقی..... ۷۶
- ۶۳- موضوع شرکت به‌عنوان یک رکن در قانون..... ۷۸
- ۶۴- جهت شرکت..... ۷۹

فصل سوم

اقسام شرکت و احکام آن

- گفتار نخست- اقسام شرکت در فقه..... ۸۱
- ۶۵- شرکت عقدی، شرکت غیرعقدی..... ۸۲

- ۶۶- شرکت قهری (شرکت جبر) ۸۲
- ۶۷- شرکت اختیاری ۸۲
- ۶۸- شرکت در ملک ۸۲
- ۶۹- شرکت ذمم ۸۳
- ۷۰- شرکت واقعی ۸۳
- ۷۱- شرکت ظاهری ۸۳
- ۷۲- شرکت واقعی قهری ۸۳
- ۷۳- شرکت واقعی اختیاری ۸۴
- ۷۴- شرکت ظاهری قهری ۸۴
- ۷۵- شرکت ظاهری اختیاری ۸۴
- ۷۶- شرکت‌های سرمایه و شخصی ۸۴
- ۷۷- شرکت ابدان یا شرکت اعمال ۸۵
- ۷۸- شرکت مفاوضه ۸۵
- ۷۹- شرکت وجوه ۸۶
- ۸۰- شرکت عنان یا شرکت اموال ۸۶
- ۸۱- ریشه لفظ عنان ۸۷
- گفتار دوم- حکم اقسام شرکت عقدی** ۸۷
- ۸۲- حکم شرکت ابدان (شرکت اعمال) ۸۸
- ۸۳- حکم شرکت ابدان در فقه عامه ۸۸
- ۸۴- نقد ادله مجوزین شرکت اعمال ۹۰
- ۸۵- حکم شرکت اعمال در فقه امامیه ۹۰
- ۸۶- شرکت مفاوضه در فقه عامه ۹۲
- ۸۷- شرکت مفاوضه در فقه امامیه ۹۳
- ۸۸- حکم شرکت وجوه در فقه امامیه ۹۵
- ۸۹- حکم شرکت وجوه در فقه عامه ۹۶
- ۹۰- حکم شرکت اموال یا عنان ۹۶
- گفتار سوم- چگونگی تقسیم شرکت و اقسام آن در مذاهب عامه** ۹۶
- ۹۱- اقسام شرکت در مذهب حنفیه ۹۶
- ۹۲- اقسام شرکت در مذهب حنبلیه ۹۷

- ۹۳- اقسام شرکت در مذهب شافعیه ۹۸
- ۹۴- شیوه‌ای دیگر در تقسیم شرکت ۹۸
- گفتار چهارم- اقسام شرکت در حقوق ۹۸
- ۹۵- انواع شرکت‌ها و تمیز بین آنها ۹۹
- ۹۶- گروه‌ها و موسسات و تعاونی‌ها و سندیکاها ۹۹
- ۹۷- تعاونی‌ها ۱۰۰
- ۹۸- سندیکاها ۱۰۲
- ۹۹- شرکت‌های مدنی ۱۰۲
- ۱۰۰- اهمیت شناخت تفاوت‌های بین شرکت‌های مدنی و شرکت‌های تجاری ۱۰۲
- ۱۰۱- شرکت‌های تجاری ۱۰۳
- ۱۰۲- شرکت‌های مدنی که به فعالیت‌های تجاری مشغولند ۱۰۵
- ۱۰۳- شرکت‌های چند ملیتی ۱۰۶
- ۱۰۴- نحوه ثبت و فعالیت شرکت‌های خارجی در ایران ۱۰۹

فصل چهارم اسباب شرکت

- ۱۰۵- مقدمه ۱۱۱
- ۱۰۶- اسباب اختیاری و قهری شرکت ۱۱۱
- گفتار نخست- شراکت به سبب عقد ۱۱۲
- ۱۰۷- عقد ۱۱۲
- گفتار دوم- عمل اختیاری شرکاء ۱۱۳
- ۱۰۸- عمل شرکاء ۱۱۳
- ۱۰۹- مفهوم حيازت ۱۱۳
- ۱۱۰- قصد تملك در حيازت ۱۱۴
- ۱۱۱- اختلاف در سبب حيازت برای شرکت ۱۱۶
- ۱۱۲- قبول مال مشاع در ازاء عمل چند تن ۱۲۱
- ۱۱۳- تشریک ۱۲۲
- گفتار سوم- مزج و امتزاج ۱۲۲
- ۱۱۴- مزج و امتزاج ۱۲۲

- ۱۱۵- انواع مزج ۱۲۳
- ۱۱۶- فرق بین مزج قهری و مزج اختیاری ۱۲۳
- ۱۱۷- آیا مزج مطلقاً موجب شرکت می شود؟ ۱۲۳
- ۱۱۸- اشتراط امتزاج مالین در شرکت عقدیه ۱۲۴
- ۱۱۹- کیفیت امتزاج و معیار آن ۱۲۵
- ۱۲۰- اتحاد در جنس و وصف ۱۲۵
- ۱۲۱- کیفیت اموال ممزوج از نظر نوع ۱۲۸
- ۱۲۲- مزج در اعیان و منافع ۱۳۰
- گفتار چهارم- ارث ۱۳۱
- ۱۲۳- ارث ۱۳۱
- ۱۲۴- جنبه حقوقی اسباب شرکت ۱۳۱

فصل پنجم احکام شرکت

- ۱۲۵- مقدمه ۱۳۳
- گفتار نخست- تصرف در مال الشریکه ۱۳۴
- ۱۲۶- کیفیت تصرف در مال الشریکه و نقش اذن در آن ۱۳۴
- ۱۲۷- انواع تصرف ۱۳۵
- ۱۲۸- تصرف ممنوع ۱۳۶
- ۱۲۹- انواع اذن ۱۳۶
- ۱۳۰- حق شفعه در شرکت ۱۳۶
- ۱۳۱- ضمان در شرکت ۱۳۷
- ۱۳۲- تطبیق قاعده ما یضمن ... بر شرکت ۱۳۸
- گفتار دوم- اداره شرکت ۱۳۹
- ۱۳۳- مقدمه ۱۳۹
- ۱۳۴- ماهیت و سمت مدیران شرکت ۱۳۹
- ۱۳۵- تعیین مدیر شرکت ۱۴۰
- ۱۳۶- اختیارات مدیر شرکت ۱۴۰
- ۱۳۷- اختیارات مدیران شرکت در صورت تعدد ۱۴۱

پیش‌گفتار

امروزه نقش شرکت‌های بزرگ و کوچک در شکل‌ها و انواع گوناگون از شراکت ساده بین دو تاجر خرده‌پا گرفته تا شراکت‌های پیچیده کارتل‌ها و تراست‌های بزرگ صنعتی و نفتی، از شرکت‌های سهامی با مسئولیت محدود تا شرکت‌های چند ملیتی که نه تنها در یک یا چند کشور، بلکه در سطح قاره‌ها و کانتون‌های مختلف دارای دفتر و شعبه و فعالیت هستند، در سرویس‌دهی به بخش‌های مختلف از بخش‌های تولیدی و صنعتی گرفته تا بخش‌های مصرفی، از امور انتفاعی و سودآور گرفته تا فعالیت‌های غیرانتفاعی و خیریه محض بر کسی پوشیده نیست.

از آنجایی که انسان مدنی‌الطبع بوده و به تنهایی قادر به برآورده کردن نیازهای روحی و روانی و مادی و اجتماعی خود نیست، به‌علاج به صورت جوامع کوچک و بزرگ انسانی درآمده تا در قالب یک گروه و جمعیت و با هدف مشترک اقدام به برآورده کردن نیازهای خود کنند. انجام بعضی از امور از عهده توانایی و با سرمایه محدود یک فرد بر نمی‌آید؛ لذا برای نیل به مقصود ناگزیر است که افراد و سرمایه‌های کوچک با توان فکری، انسانی و مالی متفاوت تلفیق شده و در کنار هم قرار بگیرند. با توجه به این ضرورت و اهمیت است که یکی از ابواب مهم فقهی اسلام را باب شرکت تشکیل داده و فقهای عظام در طول تاریخ قضاوت به بررسی احکام و مسائل و فروع مختلف آن پرداختند؛ بطوری که می‌توان ادعا کرد که هیچ کتاب معتبر فقهی متعلق به فقهای اسلام اعم از خاصه و عامه نیست، مگر اینکه بابی از آن اختصاص به شرکت داشته باشد.

سیستم بانکی جمهوری اسلامی ایران در قالب قانون عملیات بانکی بدون ربا، سازکار مشارکت مدنی را در جهت استفاده هر چه بهتر از سرمایه‌ها و سپرده‌های اندوخته در بانک‌ها بکار گرفت. از آنجایی که مشارکت مدنی یک تأسیس حقوقی است که برای نخستین بار در نظام بانکداری اسلامی در ایران بکار گرفته شده است، لذا در

این کتاب سعی و کوشش بر این است که سیستم شرکت عموماً و مشارکت مدنی از نظر فقه اسلامی و امامیه خصوصاً مورد بررسی و کنکاش قرار گرفته و نقاط ابهام و ضعف آن رفع شود.

شیوه کار در این نوشتار بدین گونه است که هر یک از بخش‌ها و موضوعات و مسائل شرکت ابتدا از نظر فقهی، سپس از دیدگاه حقوقی مورد بررسی قرار گرفته است. از نظر فقهی به شرکت در فقه امامیه و عامه و از نظر حقوقی به مواد قانون مدنی و تجارت ایران پیرامون شرکت توجه شده است. در پایان به عنوان یک بحث تطبیقی هر یک از موضوعات با قوانین مدنی کشورهای مصر، عراق، سوریه، لیبی و لبنان مقایسه شده است. قوانین مدنی این کشورها بدین علت مورد بررسی قرار گرفت که از جهتی تحت تاثیر فقه اسلام (عامه) بوده و از جهتی برگرفته از قوانین مدنی کشورهای همچون فرانسه و سوئیس هستند که در آنها نوآوری‌هایی پیرامون شرکت وجود دارد. نهایتاً مشارکت مدنی در نظام بانکداری اسلامی از منظر فقهی و حقوقی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت.

بنابراین، در این کتاب شرکت از سه ناحیه و جهت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

اول - فقه: (عامه و خاصه)

دوم - حقوق: (ایران و بعضی از کشورهای دیگر)

سوم - آئین نامه و دستورالعمل اجرایی مشارکت مدنی قانون عملیات بانکی بدون

ریا (بهره)

قابل ذکر است در هر قسمت کاستی‌هایی به شرح زیر مشاهده شده است.

از ناحیه فقه: با اشتراط تماثل در جنس و صفت در سهم‌الشرکه‌ها تنها در موارد اندکی می‌توان قائل به وقوع شرکت شد.

همچنین از آنجایی که از شرکت‌های تجاری موضوع قانون تجارت، در فقه اسلام نامی برده نشده است، جای آن دارد که از نظر فقهی مورد بررسی و مطابقت قرار گیرد. از ناحیه حقوقی: قانون مدنی دارای کاستی‌هایی در قوانین مربوط به شرکت است.